

DANIEL CASALS I MARTORELL

EL CATALÀ A LA RÀDIO DURANT
EL TARDOFRANQUISME. APROXIMACIÓ
AL PROGRAMA «EN TOTES DIRECCIONS» (1971)
DE RÀDIO BARCELONA*

0. OBJECTIU, OBJECTE D'ESTUDI I METODOLOGIA

L'article que el lector té a les mans s'emmarca en la línia d'anàlisi de la història del periodisme expressat en català durant la dictadura franquista. L'objectiu de la recerca que plantegem és l'estudi i la reconstrucció d'un episodi de la història dels mitjans de comunicació en català i de la història d'aquesta llengua esdevingut durant el segle xx. Ens ocuparem d'un espai radiofònic, «En totes direccions», emès íntegrament en llengua catalana per Ràdio Barcelona en el tardofranquisme a partir dels trets bàsics que donen relleu a aquesta manifestació mediàtica. Aquest gran objectiu reposarà en tres eixos. En primer lloc, descriurem i classificarem els continguts d'aquest programa i, a partir dels resultats obtinguts, dibuixarem el producte cultural autòcton al qual es permetia l'accés als *media*. En segon lloc, parlarem de les opcions de defensa de la llengua que s'hi prenien i, en tercer lloc, plantejarem el control que exercia la Delegación Provincial del Ministerio de Información y Turismo a Barcelona sobre el programa objecte d'estudi i assajarem les causes que en podrien haver provocat la suspensió.

* Dec a Manuel García-Terán, que el 1971 era cap de programes de Ràdio Barcelona i que el 1976 n'esdevindria director, la notícia del programa radiofònic «En totes direccions» i també les valuoses informacions que m'ha proporcionat. Agraïxo a la Dra. Margarida Blanch, professora de llenguatge radiofònic de la UAB, les aportacions que ha fet a l'elaboració d'aquest treball i al Dr. Josep Moran i Ocerinjauregui, director de l'Oficina d'Onomàstica i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, la proposta de fer-ne un article per a la revista «Llengua & Literatura», així com el material que m'ha facilitat. Regraccio a Sorne Blasi, vídua de Jaume Picas, l'accés a documentació preuadíssima relativa al programa objecte d'estudi i també el seu testimoni personal, portador d'aspectes que enriqueixen, de manera substancial, el treball que el lector té a les mans.

L'objecte d'estudi d'aquest treball està format pel material inèdit i publicat i els testimonis de persones relacionades amb el programa objecte d'estudi. En aquest sentit, constitueix la part nuclear del corpus a estudiar els divuit guions inèdits de l'espai radiofònic «En totes direccions» (1971), emès per Ràdio Barcelona i dirigit i presentat per Jaume Picas, que es recullen en la taula que hi ha a continuació:

Programa	Data	Programa	Data
Guió 1	3 de febrer de 1971	Guió 10	7 d'abril de 1971
Guió 2	10 de febrer de 1971	Guió 11	14 d'abril de 1971
Guió 3	17 de febrer de 1971	Guió 12	21 d'abril de 1971
Guió 4	24 de febrer de 1971	Guió 13	28 d'abril de 1971
Guió 5	3 de març de 1971	Guió 14	5 de maig de 1971
Guió 6	10 de març de 1971	Guió 15	12 de maig de 1971
Guió 7	17 de març de 1971	Guió 16	19 de maig de 1971
Guió 8	24 de març de 1971	Guió 17	2 de juny de 1971
Guió 9	31 de març de 1971	Guió 18	16 de juny de 1971

Les fonts que hem considerat en aquesta recerca són documents inèdits i publicats procedents d'arxius, públics i privats, com ara el de la família de Jaume Picas i Guiu, al qual hem tingut accés. A més, per a aquest treball hem comptat amb persones que van viure de primera mà l'espai radiofònic objecte d'estudi, des de les vinculades directament a la realització del programa (directius i tècnics) fins a familiars. Aquests testimonis han estat recollits per mitjà de la tècnica de l'entrevista documental, enregistrada en suport analògic perquè les dades siguin emmagatzemades i recuperables. Una d'aquestes entrevistes correspon a Manuel García-Terán, que el 1971 era cap de programes de Ràdio Barcelona; la segona és la de Francesc González, tècnic de muntatge de Ràdio Barcelona que es va ocupar dels enregistraments, i la tercera és l'efectuada a Sorne Blasi, vídua de Jaume Picas i Guiu.

1. RÀDIO EN CATALÀ A CATALUNYA DURANT EL FRANQUISME

El període que va des de l'acabament de la guerra civil (1939) fins a l'any 1944 constitueix l'interval de repressió franquista més severa envers la llengua i la cultura catalanes. Cal matisar que el càstig opressor ja havia començat en plena contesa bèl·lica, atès que el 1938, quan les tropes franquistes van entrar al Principat, els insurrectes van derogar l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1932 (BOE de 8 d'abril de 1938), cosa que va comportar la pèrdua de l'oficialitat per a la llengua catalana. La duresa del nou ordenament jurídic arribava el mateix any als mitjans de comunicació amb la promulgació de la Llei de 22 d'abril de 1938, una disposició que atorgava als revoltats la possibilitat de nomenar els directors de les publicacions i de fiscalitzar-ne el contingut i la llengua que empraven, entre altres mesures. Pel que fa a la ràdio, l'escenari que es dibuixava amb el nou estat no era gens afalagador ni diferent del reservat al paper imprès. Quan les tropes feixistes van entrar a Barcelona, el 26 de gener de 1939, els insurrectes es van apropiat de les dues emissores de ràdio de la ciutat: Ràdio Barcelona, que havia deixat de funcionar uns quants dies abans, i Ràdio Associació de Catalunya, que era l'única que hi funcionava en el moment de l'ocupació. Els franquistes, que inicialment les van controlar per mitjà de la Falange, van rebatejar-les com a Radio España núm. 1 i Radio España núm. 2, respectivament, i van prohibir-hi parlar en català.

Els dirigents feixistes van concebre un model de radiodifusió al voltant de Radio Nacional de España (RNE), fundada el 1937 a Salamanca. El mateix any d'acabament de la guerra, l'Ordre de 6 d'octubre, publicada al BOE de l'endemà i signada pel ministre de la Gobernación, Ramon Serrano Suñer, es proposava el control de la radiodifusió i, entre altres mesures, establia per a totes les emissores l'obligatorietat, d'una banda, de sotmetre's a la censura i, de l'altra, de connectar-se amb els «diarios hablados» —més coneguts com «el parte»— de Radio Nacional de España a l'hora de transmetre la informació, especialment la referida a l'Estat espanyol i la internacional,¹ tal com reproduïm a continuació:

1. D'aquesta obligatorietat, en quedaven excloses les emissores de les Illes Balears

ORDEN de 6 de octubre de 1939 relativa a la regularización de emisiones radiofónicas.

Ante las actuales circunstancias internacionales y la necesidad de vigilar estrictamente las emisiones habladas por radio, vengo en disponer:

Primero. Todas las emisoras habladas en estaciones de tipo comercial quedan sujetas a la censura de las Jefaturas Provinciales o Locales de Propaganda. Ninguna emisión hablada se podrá realizar sin la previa autorización de estos organismos.

Segundo. Ninguna emisora de tipo comercial, a excepción de las Baleares, Canarias y plazas y zona de Marruecos, podrán radiar noticias que las que se refieran a acontecimientos que hayan tenido lugar en la provincia, o región, siempre éstas con censura de las Jefaturas provinciales o locales de Prensa.

Tercero. Para Noticiarios generales, y especialmente de asuntos internacionales, todas las emisoras de territorio nacional, con excepción de las Baleares, Canarias, plazas y zona de Marruecos, conectarán con la emisora de Radio Nacional en Madrid a las horas que el Departamento de Radio de la Dirección General de Propaganda designe.

Cuarto. Este Departamento podrá autorizar a las emisoras de regiones extremas a radiar con las debidas garantías Noticiarios generales propios, en el caso de que por razones técnicas resultara deficiente la retransmisión desde Madrid.

Esta disposición entrará en vigor el próximo 15 de octubre.

Dios guarde a V. I. muchos años.

Burgos, 6 de octubre de 1939.—
Año de 'a Victoria.

SERRANO SUNER.

Ilmo. Sr. Director General de Propaganda.

La resolució de la Segona Guerra Mundial, amb la derrota dels règims feixistes italià i alemany, va deixar sol el nou estat franquista a Europa. Aquest resultat va provocar una crisi en el si del règim que va obligar a reestructuracions ministerials, algunes de les quals tindrien efectes sobre els mitjans de comunicació i la censura. A partir de la segona meitat de l'any 1945 es va detectar un canvi en la política repressiva en matèria cultural i això va tenir efectes en l'ús de la llengua catalana als mitjans.

Quan aquests canvis ja s'intuïen, el 17 de maig de 1945 —nou dies després de la comunicació de la fi de les hostilitats a Europa— el Quadre escènic de Ràdio Barcelona, dirigit per Armand Blanch, va posar en antena una adaptació del poema èpic *Canigó*, de Jacint Verdaguer, en commemoració dels cent anys del naixement de mossèn Cinto, apro-

i de les Canàries i també les de zones del Marroc, perquè aleshores no hi havia prou garantia tècnica que les connexions es poguessin fer. D'altra banda, quan es tractava de notícies d'abast local o provincial, aleshores podia donar-les directament una emissora de la mateixa zona. Aquest supòsit va permetre que alguna ràdio de Catalunya, sota el paraigua local i provincial, posés en antena cap al final del franquisme alguns espais d'informació, sobretot cultural, i que aquests es radiessin en català.

fitant l'avinentsa que l'aleshores governador civil de Barcelona, el militar Antonio Correa-Véglison, era el president del Patronat del Centenari del poeta de Folgueroles. Aquesta representació significava la recuperació de la llengua catalana per al radioteatre a l'emissora degana i arribava mesos abans que s'autoritzés el teatre comercial a Barcelona. A partir d'aquell moment les emissions de teatre en català es van anar introduint a la ràdio durant la segona meitat de la dècada dels quaranta i s'hi van consolidar al llarg de la dècada dels cinquanta. Justament a principis d'aquell decenni, el 2 de juny de 1952, es va tornar a emetre *Canigó*, en aquesta ocasió per celebrar el cinquantenari de la mort de Verdager (BALSEBRE, 2001; CASALS, en premsa).

En el marc de l'esmentat canvi de política, i tot i que la prohibició d'usar la llengua catalana persistia, algunes autoritats van suavitzar la dura posició inicial. Un informe del delegado provincial de Propaganda de maig de 1946, en el qual es repassava el panorama de la premsa, la ràdio, la propaganda, el cinema i el teatre a Barcelona, aconsellava l'autorització de l'ús de la llengua catalana «como medio de expresión literaria», però no es consentien encara les traduccions (GALLOFRÉ, 1991: 235-236). En l'àmbit de les publicacions periòdiques, això es traduïa en una major permissivitat quan aquestes s'adreçaven a elits culturals o quan es dedicaven a religió.

Va ser l'Església qui, al començament de la dècada dels cinquanta i gràcies al Concordat signat amb el Vaticà, es va beneficiar d'usar el català en mitjans propis, sense l'oposició del règim. De fet, la temàtica religiosa, al costat de la folklòrica, era una de les que es podia sentir en català a la ràdio en ple franquisme. N'és un exemple el programa «La Veu de la Parròquia», emès des de Ràdio Taradell a la dècada dels cinquanta (FRANQUET, 2001:196). Als anys seixanta es va produir una certa obertura del règim, coincidint amb la liberalització i el creixement econòmic lligats als acords signats entre Espanya i els Estats Units d'Amèrica. Una de les mesures que pretenia demostrar un canvi va ser la promulgació de la Llei de premsa i impremta de 1966, coneguda també com a *Llei Fraga*, pel ministre que la va impulsar, una disposició que eliminava la censura prèvia.

Sigui per la permissivitat de les autoritats sigui per la gosadia d'alguns directors d'emissores, el cas és que es van posar en anatena alguns

programes en català, amb el risc que comportaven llicències com aquesta, atesa la vigència de la prohibició d'usar el català i l'existència de la censura posterior, que es materialitzava amb trucades telefòniques i amb expedients sancionadors a les emissores. A mesura que passaven els anys i que el règim s'anava debilitant, es van obrir petites escaletxes que van possibilitar la presència de la nostra llengua en espais de premsa i de ràdio primer i posteriorment de televisió, gràcies a nuclis d'intel·lectuals que estaven a l'aguait que sorgís l'oportunitat.

Com a mostres d'alguns dels programes emesos durant la dècada dels seixanta, l'any 1964 va començar «Radioscope», emès en castellà, però on Salvador Escamilla inseria alguna frase en català durant les emissions, un fet que va ocasionar amenaces governatives de tancament. El 1969 Ràdio Barcelona va emetre un curs de llengua catalana, a càrrec del professor Miquel Arimany, unes emissions que oferien lliçons d'ortografia i de gramàtica catalanes als oients catalanoparlants que no l'havien pogut aprendre a l'escola a causa de la repressió franquista i als immigrants que havien arribat a Catalunya durant la dictadura. Abans, l'any 1968 Radio Nacional de España va posar en antena «Paraula i pensament», presentat per Manuel Cubeles, i Radio Juventud va emetre l'espai musical de títol bilingüe «Barcelona Internacional». A la dècada dels setanta també, el 1974, Esteve Bassols i Maria Matilde Almendros van fer un curs de català a Radio Nacional de España i en aquesta emissora també es van representar radioteatres. El mateix 1974 Ràdio Barcelona va començar «Dietari», un informatiu dirigit i presentat per Alfons Quintà.

2. JAUME PICAS I L'ESPAI RADIOFÒNIC «EN TOTES DIRECCIONS»

2.1. *Nota biogràfica de Jaume Picas*

Jaume Picas i Guiu va néixer a Barcelona, al Poblet —com es deia aleshores el barri de la Sagrada Família—, l'any 1921 i, a partir del 1956, va traslladar-se a les Corts. Va iniciar els estudis de lletres i més tard es va llicenciar en dret. Després d'una estada a l'exèrcit republicà,

l'any 1939 se'n va anar a l'exili i en va tornar el 1941. Jaume Picas va ser soci fundador de l'Esbart Verdaguer.

Al final de la dècada dels cinquanta va ser contractat per Ràdio Barcelona com a director adjunt dels radioteatres, que dirigia Armand Blanch. Va estar vinculat als mitjans de comunicació, ràdio i televisió, per als quals va fer adaptacions d'obres teatrals catalanes. L'any 1960 escrivia guions per al programa «Historia del amor» de Ràdio Barcelona i el 1961 va escriure'n, juntament amb Alberto Vidal, per al programa «En la ciudad», també de l'emissora degana. En aquesta mateixa ràdio va dirigir l'espai infantil «Tambor», escrit per Armando Matías Guiu. I entre el febrer i el juny de 1971 va realitzar i presentar «En totes direccions».

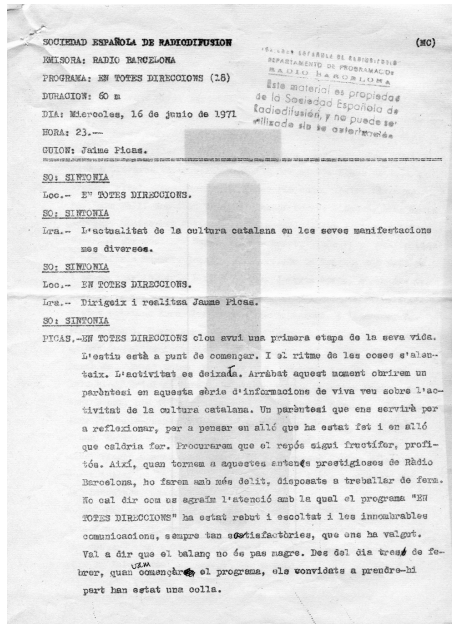
Per a l'emissió televisiva «Teatro catalán», del Circuit Català de Televisió Espanyola (RTVE), Picas va adaptar, entre altres, les obres *La interrupció*, de Josep A. Boixaderas; *La vetlla dels morts*, de Joaquim Ruyra; *Pilar Prim*, de Narcís Oller; *Gabriel, Alta Costura*, de Carles Soldevila; *Mar i cel*, d'Àngel Guimerà; *Tot a punt per al serial*, de Joaquim Carbó; *El pati blau*, de Santiago Rusiñol, i *Cura de moro*, de Frederic Soler, «Pitarra». És autor d'obres, emeses per televisió, com ara *Innocents a la selva* o *La innocència jeu al sofà*. Va adaptar també el text *El comiat de la Teresa*, de Prudenci Bertrana, per a una telecomèdia TVE, i va elaborar el llibret de l'òpera *Amunt*, de J. Altisent.

Va ser també assessor literari d'Edigsa (Editora General Societat Anònima), una empresa discogràfica, fundada l'any 1961 per Josep Espar Ticó, que va néixer amb l'objectiu de normalitzar la llengua catalana en l'àmbit musical. Jaume Picas va escriure lletres per a diversos integrants del moviment de la *Nova Cançó*. A més d'aquestes dedicacions, va desenvolupar una dilatada tasca de crític de cinema i de teatre per a diverses publicacions, entre les quals hi ha «Nuevo fotograma» i «Jano», i també diaris com «La Hoja del Lunes». No podem oblidar la seva faceta com a autor de la comèdia esmentada *La innocència jeu al sofà* (1967) i com a escriptor de novel·la, amb els títols *Un gran cotxe negre* (1968) i *Tren de matinada* (1968). Aquesta darrera va ser portada al cinema pel director Bigas Luna, interpretada per Joan Manuel Serrat i Romy. Jaume Picas va morir a Barcelona l'any 1976.

2.2. L'espai «En totes direccions» (1971), de Ràdio Barcelona

2.2.1. Durada

L'espai radiofònic «En totes direccions» va ser idea de Jaume Picas, vinculat a Ràdio Barcelona primer com a director adjunt del radioteatre i després com a guionista de diversos programes, tal com hem assenyalat abans. Picas va presentar el projecte per fer «En totes direccions» a l'emissora degana i aquesta, al capdavant de la qual hi havia Manuel Tarín-Iglesias, va donar-hi el vistiplau. Aquest espai radiofònic tenia un doble valor, perquè Picas es proposava fer un programa, d'una banda, expressat íntegrament en català, una llengua que estava prohibida en l'esfera pública des del 1938 i, de l'altra, perquè havia de tractar temàtiques culturals catalanes d'actualitat, un aspecte que, si bé no pioner, sí que representava un risc, ja que la cultura autòctona que el règim tolerava era, sobretot, la folklorica.

Si tenim en compte els guions conservats, «En totes direccions» es va començar a emetre el dimecres 3 de febrer de 1971 i va acabar dimecres 16 de juny del mateix any, per bé que, segons la informació de què disposem, no n'hi va haver el 26 de maig i el 9 de juny de 1971. Probablement hi podria haver hagut problemes amb les autoritats per alguns dels continguts difosos el 19 de maig (guió 16) i/o el 2 de juny (guió 17), cosa que, com veurem més endavant, en podria haver motivat l'acabament amb la redacció del guió de comiat, previst per al dia 16 d'aquell mateix mes.

«En totes direccions» es va posar en antena els dimecres en l'horari d'onze a dotze de la nit. El productor i director era Jaume Picas Guiu, i la realització tècnica i el muntatge musical anaven a càrrec de Francesc González i d'Albert Borràs, respectivament. Cada setmana s'enregistrava a l'estudi C de Ràdio Barcelona abans de ser emès, cosa que permetia repetir-ne alguna part si calia i, un cop gravat, s'emetia en diferit el dia i l'hora assenyalats. De l'espai objecte d'estudi no se'n conserven enregistraments² i només ens n'han arribat els guions mecanoscrits, tant en la versió redactada primer per Jaume Picas com en la versió de Ràdio Barcelona, en les quals consta el segell de la Sociedad Española de Radiodifusión (SER) a la part superior esquerra de la primera pàgina, tal com es pot observar en la imatge que reportem a la pàgina anterior.

2.2.2. Objectiu, contingut i estructura

Segons consta al primer guió del programa «En totes direccions», subtítulat *L'actualitat de la cultura catalana en les seves manifestacions més diverses*, els seus objectius eren «explorar, fins allà on la curiositat ens ho permeti, aquesta cultura i destacar-ne les manifestacions més importants, o les més insòlites, o les més sorprenents». El contingut de l'espai «En totes direccions» el determinaven «els temes que l'actualitat ens ofereixi», segons en l'entradeta corresponent a la primera emissió. Al guió del 10 de febrer de 1971 (el segon), Picas es

2. Ràdio Barcelona va cedir un fons sonor a la Fonoteca de la Biblioteca de Catalunya, en el qual, segons el que ens ha fet saber aquesta institució, no hi ha cap enregistrament del programa «En totes direccions».

proposava tractar un ventall significatiu de manifestacions artístiques catalanes, ja que puntualitzava que es procuraria «investigar aquelles coses que l'actualitat ens diu i que podien aclarir una mica el panorama català en el que es refereix al teatre, a la pintura i al disc i, també, a la manera de ser d'aquesta ciutat de Barcelona, que és el motor de la majoria de les coses que defineixen els catalans en cada moment». Fixem-nos, doncs, que en els continguts no s'oblida, estratègicament, la temàtica local (que apareix en el fragment «la manera de ser de la ciutat de Barcelona»), una precisió oportuna ja que, segons l'Ordre de 6 d'octubre de 1939 abans esmentada, només era permesa l'elaboració d'informació pròpia a les emissores si aquesta era local o regional. Aquesta era l'esclatxa en l'ocasió que ens ocupa.

Pel que fa a l'estructura, després de la sintonia de presentació, hi havia una entradeta en què Jaume Picas avançava, de manera sumària, els continguts i, en alguna ocasió —però no de manera regular—, fins i tot es feia ressò d'alguna notícia d'actualitat sobre la cultura catalana. Com a exemple d'informació inserida a l'entradeta podem veure, a continuació, la referida a la mort de l'escriptor Ferran Soldevila, emesa el 19 de maig de 1971:

«La mort de Ferran Soldevila, historiador i literat, és una pèrdua important per la cultura catalana. Convé repassar les dades que es refereixen a ell. Ferran Soldevila i Zubiburu va néixer a Barcelona l'any 1894. Estudià la carrera de Filosofia i Lletres, en la qual es va doctorar i exercí diversos anys com a professor de la Universitat de Barcelona, de l'Escola de Bibliotecàries i de la Universitat de Liverpool. Era membre de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia de Bones Lletres. La seva tasca d'historiador és molt important i no es limita a les seves divulgades Història de Catalunya i Història d'Espanya, sinó que enclou una notable quantitat d'estudis relacionats amb l'edat mitjana a Catalunya. Com a literat i home de teatre ens ha deixat, entre altres, una obra que ha esdevingut una peça clàssica en el teatre català: *L'Hostal de l'amor*. Fa poc s'havia publicat el primer volum de les seves memòries. La mort de Ferran Soldevila ha estat molt sentida. Se l'ha elogiat a tot arreu amb sinceritat i amb enyorament.»

Després de l'entradeta, hi havia el nucli de l'espai, constituït per les entrevistes fetes a un nombre variable de personatges vinculats a la

cultura catalana. Cadascun dels qüestionaris anava precedit per un perfil biogràfic. Tot i que no de manera regular, «En totes direccions» també va dedicar minuts a la recomanació de lectures, per exemple al primer programa, i en alguna altra ocasió l'emissió de notícies de l'àmbit cultural se situava a la part final de l'espai.

2.2.3. Gèneres

A partir de l'examen dels guions es pot observar la presència de tres gèneres a «En totes direccions»: l'entrevista —el més freqüent—, el perfil biogràfic —lligat a l'entrevista— i la notícia —el més puntual. El nucli del programa el constituïen les entrevistes a un nombre variable de convidats, que pot oscil·lar entre tres i cinc, segons l'emissió. Els convidats a qui se sotmetia a un qüestionari es reunien a l'estudi C durant l'enregistrament. Cada entrevista anava precedida del perfil biogràfic del personatge. Com a exemple, transcrivim el dedicat a Aurora Bertrana, emès el 24 de març de 1971 (guió 8):

«Aurora Bertrana va néixer a Girona l'any 1899, estudià a Barcelona i a Ginebra, es dedicà inicialment a la música i més tard a la literatura. Ha viatjat molt. Per Europa, pel nord d'Àfrica, per l'Amèrica Central i per Oceania. Ha escrit una pila de llibres l'acció dels quals es desenvolupa en escenaris molt diversos i ara, darrerament, encara, una novel·la seva, *Vent de grop*, fou convertida en pel·lícula per Francesc Rovira Beleta, amb el títol de *Llarga agonia dels peixos fora de l'aigua*. Aurora Bertrana té la vivacitat dels més joves. O potser caldria dir que té aquella mena de vivacitat que els joves haurien de tenir i que molts d'ells no tenen. És simpàtica, vehement, lúcida i, si convé, geniüda i tot, cosa que li dona una personalitat perfectament atractiva.»

Aquest espai radiofònic també incloïa el gènere de la notícia, com hem vist en l'apartat precedent amb la que es referia a la mort de l'historiador Ferran Soldevila. Aquest era un gènere poc freqüent. A continuació, en podem veure un exemple, en aquest cas més breu que l'anterior:

«Ahir es va inaugurar a Barcelona una nova Sala d'Exposicions, la Galeria Adrià, amb una exposició homenatge al pintor andalús Rafael Zabaleta, especialment apreciat pels orientadors de l'art modern a la nostra ciutat.»

En general, la darrera entrevista o la notícia que hi va al darrere solia posar fi al programa, que acabava, normalment, amb les següents paraules:

Locutor: «Heu sentit».
 Locutora: «En totes direccions»
 Locutor: «L'actualitat de la cultura catalana en les seves manifestacions més diverses»
 Locutora: «Muntatge musical: Albert Borràs.
 Gavació: Francesc González.
 Direcció i realització: Jaume Picas.»

3. ANÀLISI DELS GUIONS DE L'ESPAI «EN TOTES DIRECCIONS», DE RÀDIO BARCELONA

Aquest apartat, nuclear de la recerca, analitzarà els aspectes de contingut abordats per «En totes direccions» (3.1.), la defensa de la llengua catalana que s'hi articulava (3.2.) i l'acció de censura i de les autoritats sobre els guions i les emissions (3.3.).

3.1. *Temàtiques objecte de tractament*

En aquest apartat es classificaran, en diferents grups temàtics, i s'analitzaran els continguts tractats en els guions amb la finalitat d'establir un inventari dels temes que tenien cabuda en l'espai radiofònic objecte d'estudi. La temàtica més tractada és la literatura, seguida del cinema, de la música i del teatre. Fixem-nos que la tria d'aquests camps no és gratuïta, ja que aquests temes són presents en la biografia professional de Jaume Picas. Picas va conrear els gèneres de la novel·la i del teatre. A més, es va dedicar a la crítica de cinema, va escriure lletres per a cantants del moviment de la *Nova Cançó* i va ser director adjunt del radioteatre de Ràdio Barcelona, tal com hem pogut veure en la nota biogràfica de l'apartat 2.2. Per darrere, a «En totes direccions» se situen les arts plàstiques i, després, un conjunt de temes tractats encara amb menys freqüència, com ara el periodisme, l'arquitectura, la fotografia i els esports.

3.1.1. *Literatura*

La literatura és la temàtica més tractada als guions de l'espai radiofònic «En totes direccions». Aquest tema pren forma diferent en el transcurs de les emissions. Tant el podem veure en un apartat en què s'aconsellen llibres com en entrevistes a escriptors, entre altres. El primer guió del programa «En totes direccions», radiat el 3 de febrer de 1971, inclou un apartat dedicat a la recomanació de la lectura de llibres. Les obres aconsellades són les que recollim en la taula que hi ha a continuació:

Obres	Autor, traductor o curador
<i>Al sud-oest del riu Besòs (10 anys de la vida d'un barri barceloní)</i>	Alfred Matas Pericé
<i>El 6 d'Octubre a Catalunya</i>	Manuel Cruells
<i>Notas y observaciones sobre mi viaje y permanencia en Mallorca</i>	Josep Antoni de Cabanyes Ballester
<i>La poesia Postvanguardiana de Maragall a Carner</i>	Pròleg de Maurici Serrahima
<i>Laus Petandi, o elogi del pet</i>	Llicenciat Petau
<i>Retorn a Catalunya</i>	Víctor Alba
<i>Traduccions de Dickens: Oliver Twist i Pickwick, reeditades</i>	Josep Carner [trad.]
<i>Pedra de toc</i>	Maria Aurèlia Capmany

El gruix de la informació literària ens arriba —com en les altres temàtiques que apareixen tractades— de la mà de l'entrevista. Jaume Picas va parlar amb escriptors com ara Jordi Sarsanedas, Terenci Moix, Montserrat Roig, Antoni de Senillosa, Pere Gimferrer, Juan Vila-Casas, Maria-Aurèlia Capmany, Aurora Bertrana i Jaume Vidal Alcover. A continuació, transcrivim un dels passatges de l'entrevista dedicada a aquest darrer:

- Jaume Picas (JP):** Jaume Vidal Alcover, la teva vocació literària, la determinarà el fet de ser nebot d'un gran poeta?
- Jaume Vidal Alcover (JVA):** Escric perquè sóc nebot de Joan Alcover i perquè ho duc a dins.
- JP:** Quin et sembla que pot ser el valor de l'aportació mallorquina a les lletres catalanes, en aquest moment?
- JVA:** Hi ha alguns escriptors mallorquins de primer ordre: Villalonga, Porcel i molts joves interessants.
- JP:** Et sembla que la narrativa catalana en general va ben orientada?
- JVA:** Està molt diversificada i això sempre és bo.
- JP:** I de la poesia catalana del moment, què me'n dius?
- JVA:** És d'una gran qualitat, a nivell internacional.
- JP:** És fàcil la introducció d'un escriptor de les illes en el món literari català?
- JVA:** [No m'ha] estat difícil.³
- JP:** Estàs satisfet de la recuperació de la teva obra?
- JVA:** Voldria que la difusió de la [meva] obra fos més extensa, però no [crec] que tingui dret a queixar-[me]
- JP:** Què opines del professionalisme literari? Et sembla que li és possible a un escriptor català?
- JVA:** El professionalisme literari és difícil arreu del món.
- JP:** Com és que escrius indistintament poesia, narrativa i teatre?
- JVA:** No [em] sembla pas estrany que un escriptor sigui poeta, narrador i dramaturg a la vegada. Molts ho han estat.

3. Al guió número 17, de 26 de maig de 1971, consten les transcripcions de les respostes de les entrevistes fetes a Josep Maria Andreu, Sebastià Gasch, Santi Sans i Jaume Vidal Alcover. Les afirmacions aquestes testimonis consten en estil indirecte. En la transcripció que oferim de l'entrevista a Jaume Vidal Alcover donem les respostes en estil directe. Per això, quan ha calgut hem fet les adaptacions oportunes, que consten entre claudàtors.

- JP:** Diries que hi ha algun escriptor català que en aquest moment tingui més mèrits que cap altre per obtenir un premi Nobel?
- JVA:** N'hi ha diversos i pronunciar-se és difícil. Això ho hauria de dir el mateix jurat del Nobel.
- JP:** Mallorca s'interessa pels escriptors mallorquins?
- JVA:** No tant com caldria.
- JP:** I pels catalans?
- JVA:** Encara menys.
- JP:** Diries que l'aportació mallorquina dins de les lletres catalanes, al llarg de la Història, ha estat d'un gran pes?
- JVA:** Esmentant Ramon Llull, ja n'hi ha prou.
- JP:** Et sembla possible que, un dia, el centre de les lletres catalanes es traslladés de Barcelona a la Ciutat de Mallorca o a València?
- JVA:** Per ara, no sembla pas possible.

També hem de dedicar una menció als guardons de lletres per destacar-ne dos. En primer lloc, ens referirem al premi literari Prudenci Bertrana, sobre el qual Picas va donar informació en una de les emissions, tal com consta en un dels guions analitzats. En segon lloc, ens farem ressò del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes del 1971 per dir que el guió del 21 d'abril d'aquell mateix any informa de la concessió que Òmnium Cultural va fer d'aquest guardó al filòleg balear Francesc de Borja Moll, autor, juntament amb Antoni Maria Alcover, de l'obra lexicogràfica de caràcter historicodialectal *Diccionari català-valencià-balear*. Vegem l'entradeta en què Picas parla d'aquest fet i subratlla les diferents facetes professionals del premiat:

«Celebrem que el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes hagi estat atribuït a Francesc de Borja Moll, aquest menorquí, estudiós infatigable del nostre idioma, que va donar fi a una de les empreses més extraordinàries que s'hagin produït enlloc en l'investigació d'una llengua, el *Diccionari Català-Valencià-Balear*; que ha realitzat treballs innombrables de caràcter filològic; que ha estat un editor que no ha defallit mai, al servei de les nostres lletres.»

L'espai «En totes direccions» també va donar veu als editors i, com a mostra d'això, hi van ser entrevistats Albert Puig, Antoni López-Llausàs i Frederic Rahola. A més, també hi va haver lloc per als crítics literaris, com ara el professor universitari Joaquim Marco.

3.1.2. *Cinema, música i teatre*

Com a bon coneixedor del món del cinema, Jaume Picas va donar rellevància a aquesta temàtica al seu programa, predominantment per mitjà de l'entrevista. Així, es van obrir els micròfons als directors Antoni Ribas, que havia dirigit la pel·lícula *Tren de matinada* (1968), basada en la novel·la homònima de Jaume Picas. Van passar-hi també els directors Jaume Camino, Vicenç Lluçh, Francesc Rovira-Beleta i Josep M. Forn. Segons la documentació consultada, l'estrena del film *Un hivern a Mallorca* va motivar la presència de Camino i a Vicent Lluçh l'hi portava la posada en escena de la pel·lícula *Laia* (1970), basada en el text de Salvador Espriu. Pel que fa a Rovira-Beleta, havia dirigit *La llarga agonía dels peixos fora de l'aigua* (1970), una versió per al cinema del text original de l'escriptora Aurora Bertrana. En el perfil biogràfic dedicat a Josep Maria Forn, que l'any 1979 dirigiria *Companys, procés a Catalunya*, s'esmenta que encara no s'havia pogut estrenar la seva darrera pel·lícula, *La resposta* —que s'acabaria estrenant el 1975—, basada en el text *M'enterro en els fonaments*, de l'escriptor Manuel de Pedrolo. A aquesta presència s'ha d'afegir, d'una banda, la d'actors com ara Teresa Gimpera, Julià Navarro, Aurora Julià (coneguda amb el nom artístic de *Mònica Randall*) i Carme Sansa, i, de l'altra, la de crítics del ram com ara Joan F. de Lasa.

Pel que fa a la música, la presència d'aquesta temàtica a «En totes direccions» també va ser polifònica. Com a representants del fenomen de la *Nova Cançó*, emergit al principi de la dècada dels seixanta, Picas hi va entrevistar les cantants Guillermina Motta i Maria del Mar Bonet, que formaven part d'*Els Setze Jutges*, un grup musical vinculat a l'editora discogràfica Edigsa. «En totes direccions» també va convidar els components de La Trinca, formada per Josep Maria Mainat, Toni Cruz i Miquel Àngel Pasqual, per als quals Picas havia escrit

lletres de cançons. Justament Picas havia publicat, juntament amb Guillermina Motta, Antoni Ros Marbà —que també apareixerà al programa— i La Trinca, el disc *Història de Catalunya en cançons* (CIRICI, 2002: 113). Ultra això, «En totes direccions» va fer d'amfitrió per a les cantants Linda Vara, per al concertista Salvador Gratacòs, assessor musical d'Edigsa (CIRICI, 2002: 60), i per al cantautor Jordi «Toti» Soler.

Com hem avançat fa poc, hi va ser present Antoni Ros Marbà, assessor d'Edigsa (CIRICI, 2002: 60). Picas va entrevistar-hi també el productor discogràfic Claudi Martí, vinculat també a l'esmentada empresa discogràfica com a gerent. Quant als compositors, «En totes direccions» va comptar amb la presència de Manuel Valls, d'Antoni Ruiz Pipó i de Frederic Mompou. A més, encara hi va haver lloc per a Josep Maria Andreu, en qualitat d'autor de lletres de cançons. Aquest autor va compondre, juntament amb Lleó Borrell, la lletra de la cançó *Se'n va anar*, que Salomé i Raimon van interpretar en català en l'edició de l'any 1963 del Festival de la Canción Mediterránea, organitzat per Radio Televisión Española.

Aquests intèrprets, promoguts per un grup catalanista aglutinat al voltant d'Edigsa, van obtenir el guardó com a resultat de la votació popular que els organitzadors havien establert sense pensar-se que pogués arribar a guanyar una cançó en català. En paraules d'Enric Cirici, era «temerari pels organitzadors de TVE emprar una pràctica democràtica dins una estructura piramidal autoritària quan hi havia gent disposada a utilitzar totes les oportunitats que es presentessin» i «disposats a trencar aquella situació d'opressió cultural [...] una gent que es disposava a practicar un nou tipus de lluita, emprant les badades de la pròpia estructura política oficial» (2002: 19).

L'objectiu d'una actuació com aquella era normalitzar l'ús de la llengua catalana en l'àmbit de la cançó popular i donar a conèixer a l'opinió pública del país que existia una música moderna cantada en català, que no era la folklòrica que els franquistes havien tolerat en algunes ocasions. A aquest objectiu també hi va contribuir la difusió de la nova cançó catalana que van fer «En totes direccions», i programes anteriors com «Radioscope», de Radio Barcelona, i «Barcelona Internacional», de Radio Juventud.

En allò que toca a teatre,⁴ «En totes direccions» va donar veu als directors del ram, entre els quals hi ha Ricard Salvat i el desaparegut Josep Montanyès, que hi va anar en qualitat de director del Centre d'Estudis Teatral d'Horta. Així mateix, Picas va entrevistar-hi actors com Anna Maria Barbany, Josep Martín, Santi Sans i Pau Garsaball. Aquest darrer va comparèixer al programa a propòsit de l'estrena d'*El retaule del flautista*, de Joan Teixidor, una aventura en què Garsaball actuava com a empresari, segons consta als guions consultats. Encara en relació amb el teatre, Picas va donar veu als promotors, com Frederic Roda i Oriol Regàs; als estudiosos, com Xavier Fàbregas, i a les estrenes dramàtiques, com l'esmentada *El retaule del flautista*, de J. Teixidor. I «En totes direccions» va oferir també la informació sobre guardons com ara el I Premi de Teatre Català.

3.1.3. Arts plàstiques i altres temàtiques menys freqüents

Les arts plàstiques van ser tractades també a «En totes direccions» en manifestacions diverses. D'una banda, hi van passar pintors com Joan Pere Viladecans, l'artista plàstica Roser Bru, els dibuixants Jaume Perich i Enric Sió, i la pintora Carme Maria Aguadé, entre altres. De l'altra, hi va haver un espai per als crítics, com ara Maria Lluïsa Borràs i Sebastià Gasch. D'aquest darrer, que havia participat en la redacció d'*El manifest groc* al costat de Salvador Dalí, transcrivim una de les respostes, en què Gasch es distancia del document avantguardista esmentat:

«Es tracta del *Manifest groc*, on es propugnava la renovació total de l'art, però es tractava d'una cosa immadura, de joventut».

Quant a les temàtiques que menys van aparèixer en la curta vida del programa «En totes direccions» hi ha el periodisme, a propòsit d'entrevistes a Albert Oliveras, a Andreu Avel·lí Artís i Tomàs «Sempronio» i a Elisenda Nadal, directora de «Fotogramas», una revista en

4. En aquest apartat incloem les entrevistes a directors, actors, escenògrafs i crítics d'aquest ram. No hi fem constar, en canvi, les obres de teatre, que cauen dins de l'apartat referit a la literatura, com la novel·la i la poesia.

què Jaume Picas havia publicat nombroses crítiques de cinema. En darrer terme, l'arquitectura es va tractar a propòsit de les entrevistes a Cristian Cirici i a Antoni Bonet, i la fotografia va comptar amb representants com Leopold Pomés i Oriol Maspons, tots dos vinculats a Edigsa (CIRICI, 2002: 60). Clou les referències úniques a una temàtica, la que es refereix als esports, concretament al Futbol Club Barcelona, l'entrevista feta a l'aleshores president d'aquesta entitat, Agustí Montal.

3.2. *Defensa de l'idioma*

En aquest apartat analitzarem la defensa de la llengua catalana des del programa «En totes direccions». Aquest aspecte s'articularà en cinc eixos:

1. en l'ús de la llengua catalana —que legalment estava prohibida— com a idioma vehicular d'un programa radiofònic en què es tractava informació d'actualitat;
2. en l'aparició d'escriptors, de cantants, de promotors culturals i d'altres artistes que executaven la seva obra en català;
3. en la preocupació per la situació de la llengua catalana, en els àmbits tractats, durant el període franquista;
4. en l'ús i la recuperació de la llengua catalana per a l'espai cultural públic, concretament als mitjans de comunicació, i
5. en l'esment d'obres lingüístiques d'alt valor simbòlic i l'aplicació de la normativa de la llengua a la redacció dels guions.

Pel que fa a l'ús de la llengua catalana com a vehicular de les emissions d'un programa de ràdio, «En totes direccions» suposa una fita en la recuperació del català per als mitjans de comunicació de massa. L'autorització per a la posada en antena d'espais en català a la premsa, a la ràdio i a la televisió d'aleshores es devia a la tolerància de les autoritats i a l'aprofitament de les esclatxes del règim, perquè el marc jurídic vigent prohibia la presència del català en l'esfera pública. El conjunt d'emissions objecte d'estudi constitueix una fita perquè es tracta d'un programa radiofònic fet íntegrament en català amb temàtica cultural moderna. Aquest fet contrasta amb l'ús del català a la ràdio a la dècada

anterior, tolerat només quan servia per emetre continguts folklòrics i religiosos. A «En totes direccions», en canvi, s'hi emprava la llengua catalana ja en els guions i després en les locucions. I és que l'ús del català en alguns programes de ràdio no anava necessàriament lligat a la seva presència prèvia als guions. En ocasions, durant els enregistraments o durant les emissions en directe s'inserien frases o mots en català enmig d'un discurs en castellà, quan el locutor ho creia oportú. Si els fragments catalans no figuraven al guió era perquè les autoritats no els censuressin.

D'altra banda, la defensa de la llengua catalana que s'hi va desenvolupar es va posar de manifest amb la presència, tot i que no exclusiva, d'artistes que executaven la seva obra en aquest idioma. Pel que fa a la literatura, els guions estudiats ofereixen una bona nòmina de creadors que han escrit en català, com ara Aurora Bertrana, Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Roig, Josep Maria Espinàs, Jordi Sarsanedas, Terenci Moix, Pere Gimferrer i Jaume Vidal Alcover, entre altres. També van ser-hi editors com Antoni López-Llausàs i Frederic Rahola. En el camp de la música, en són exemples la cantautora Maria del Mar Bonet, la cantant Guillermina Motta i el grup La Trinca, entre altres. També hi va haver un lloc per al teatre en català i alguns dels que el van representar són els directors Ricard Salvat i Josep Montanyès, i els actors Pau Garsaball i Santiago Sans.

Cal parlar també de les al·lusions a la situació de la llengua catalana en aquells moments en els àmbits temàtics objecte d'estudi. En aquest sentit, l'entrevista que Jaume Picas va fer, el dimecres 17 de març de 1971 (guió número 7), a l'editor Frederic Rahola no eludia parlar de quina era la situació de la llengua catalana en l'àmbit de l'edició, una actitud valenta si tenim en compte que la situació esmentada s'ha d'emmarcar en una època de prohibició de la presència pública de la llengua. Vegem un fragment d'aquell qüestionari:

Picas: Quina és la situació de les edicions en català?
Quins altres llibres catalans has editat, a més dels llibres escolars, en la nostra llengua?

La presència de la llengua catalana en programes com «En totes direccions», i en els que el van precedir i seguir, significava la seva re-

cuperació per a l'esfera pública perduda del tot amb la resolució de la guerra civil espanyola. L'espai radiofònic objecte d'estudi va fer un salt qualitatiu en la restitució del català, ja que, si bé hi havia hagut programes anteriors que ja l'havien emprat, a «En totes direccions» el català s'utilitzava per donar informació cultural d'actualitat. Aquest fet constitueix una novetat perquè, a causa de la prohibició, la llengua havia estat bandejada dels usos formals i, a conseqüència d'això, havia estat reclosa a l'àmbit familiar. I encara hi havia dues novetats més: la primera, a «En totes direccions» el català esdevenia una llengua amb què s'informava de cultura i, la segona, que l'emissora que ho feia en aquella ocasió era Ràdio Barcelona. Aquests són dos fets que contrasten amb la realitat del moment: el monopoli de la informació el tenia Radio Nacional de España i aquesta emissora informava només en castellà, l'única llengua oficial. La resta d'emissores havia de connectar amb RNE quan ofería els noticiaris.

A més de la importància que revesteix el fet que un programa l'any 1971 es fes en català, la defensa de la llengua es manifestava d'altres maneres també. S'hi detecten al·lusions a obres que formaven part del corpus normatiu, amb la finalitat d'aclarir el significat de paraules que podien resultar estranyes a l'audiència. És el cas d'*snob*, que és tractat al guió 1 (3 de febrer de 1971), per al qual es recorre, explícitament, al *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra. Així es va radiar aquesta al·lusió:

«I ara parlarem de l'esnobisme. El diccionari Fabra diu que un *snob* és “El qui és amatent a acollir tota novetat (en les idees, gustos, etc.) pel fet que la seva adopció li sembla ésser un senyal de distinció, bon gust, intel·ligència, etc.”».

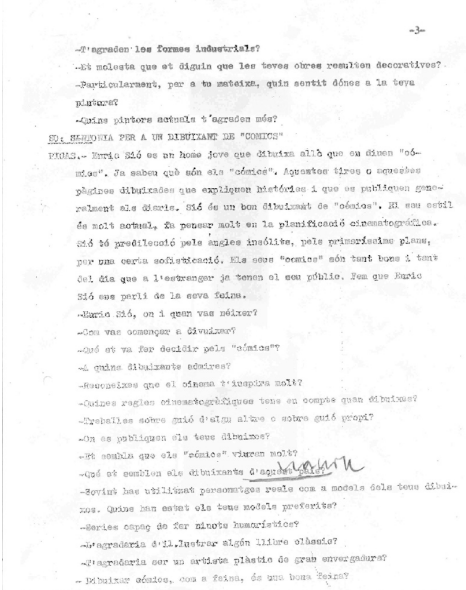
És significatiu que s'hi esmenti el diccionari Fabra, ja que aquesta obra tenia un valor altament simbòlic per a la població. El *Diccionari general de la llengua catalana*, que molts catalans van endur-se a l'exili, representava la normativa —aplicada als guions del programa—, una normativa que havia dissenyat bàsicament Pompeu Fabra, sota els auspicis de l'Institut d'Estudis Catalans, institució que la va sancionar. La referència al diccionari Fabra per conèixer quin és el significat d'un mot situava, de manera explícita, aquesta obra com el refe-

Com es pot veure en aquesta primera imatge, hi ha una intervenció de la censura, feta el dia 10 de febrer de 1971 —dos dies abans de l'emissió—, tal com consta a la part superior de la primera pàgina (a la dreta), en què es pot veure el segell del Ministerio de Información y Turismo de la Delegación Provincial de Barcelona. S'hi pot llegir «AUTORIZADO» i la data esmentada.

La revisió que es va fer d'aquest guió va deixar dues esmenes. La primera, localitzada a la pàgina 1, en l'entradeta llegida per Jaume Picas, consisteix en la introducció de l'adjectiu *españoles*. Al segment *...la personalitat dels nostres artistes plàstics...*, el censor escriu *españoles* al damunt de *plàstics*. Aquesta intervenció anava encaminada a introduir un element lingüístic que posés de manifest l'espanyolitat dels continguts difosos.

La segona esmena es localitza a la pàgina 3 del mateix guió. Tal com es pot observar en la imatge següent que reportem, el censor va subratllar, amb llapis blau, el fragment *d'aquest país* i hi va introduir

el substantiu *nación*, referit a Espanya, naturalment. Aquesta modificació és a la desena pregunta de l'entrevista que aquell dia es dedicava al dibuixant Enric Sió.

El segon tipus d'intervenció de la censura era posterior a l'emissió i era conseqüència de la vigilància que les autoritats de la Delegación Provincial de Barcelona del Ministerio de Información y Turismo efectuaven també sobre les emissions radiofòniques. Quan no els semblaven bé els continguts radiats, el procediment general consistia a fer una trucada a la ràdio d'on provenia per advertir de les conseqüències del que s'havia emès. Una de les penalitzacions que podia comportar un avís d'aquest tipus era una sanció econòmica o la suspensió d'un programa. En aquest sentit, l'aleshores cap de programes de Ràdio Barcelona, Manuel García-Terán, explica que després d'una de les emissions, el delegat d'Informació i Turisme, José Luis Herrero Tejedor, va telefonar al director de l'emissora degana, Manuel Tarín-Iglesias, per censurar un contingut emès per «En totes direccions». García-Terán afegeix que la conseqüència d'aquella trucada va ser la suspensió de l'espai objecte d'estudi.

En aquest sentit, la informació que es desprèn dels guions posa de manifest que hi va haver dues interrupcions no consecutives, que corresponen als dies 26 de maig i 9 de juny de 1971, probablement perquè el programa objecte d'estudi no es va emetre. Després del número 16, datat el 19 de maig, hi va el guió 17, que correspon al 2 de juny de 1971. I el següent, el número 18, té data del 16 de juny. Sembla plausible que aquestes dues parades podien ser la conseqüència de suspensions provisionals dictades des de la Delegación Provincial de Información y Turismo, que podrien haver conduït a una suspensió definitiva, tal com recorda Manuel García-Terán. Així, per a posar fi a «En totes direccions» Picas va redactar un guió, de dues pàgines, de comiat, per radiar-lo el dimecres 16 de juny (número 18) a les onze de la nit, amb el qual es posava fi a una primera etapa:

«EN TOTES DIRECCIONS clou avui una primera etapa de la seva vida. L'estiu està per començar. I el ritme de les coses s'alenteix. L'activitat és deixata. Arribat aquest moment obrirem un parèntesi en aquesta sèrie d'informacions de viva veu sobre l'activitat de la cultura ca-

talana. Un parèntesi que ens servirà per a reflexionar, per a pensar en allò que ha estat fet i en allò que caldria fer. Procurarem que el repòs sigui fructífer, profitós. Així, quan tornem a aquestes antenes prestigioses de Ràdio Barcelona, ho farem amb més delit, disposats a treballar de ferm.»

Les paraules de Picas, doncs, no poden ser més clares. Hi havia voluntat de retorn i, tot i que no s'hi posava data, s'anunciava als radiooients d'aquest espai. La realitat és que no hi va haver cap segona etapa d'«En totes direccions», malgrat l'anunci transcrit.

4. *Conclusions*

Les conclusions que es desprenen de l'estudi realitzat subratllen que «En totes direccions»:

1. constitueix una mostra d'espai radiofònic emès totalment en català durant el tardofranquisme;
2. demostra que Jaume Picas forma part del conjunt d'intel·lectuals catalans que maldaven per recuperar, en el moment que sorgís l'oportunitat, la llengua catalana per a l'esfera pública i per retornar-li la dignitat;
3. és un programa d'informació cultural general, un camp —la informació— reservat a Radio Nacional de España pels franquistes i vetat —fins el 1977— a la resta d'emissores, que només podien elaborar i oferir notícies locals o regionals;
4. tracta continguts culturals diversos d'actualitat, entre els quals hi ha [per ordre decreixent de presència]: literatura, cinema, música, teatre, arts plàstiques, periodisme, arquitectura i esports;
5. difon un model de cultura de base principatina, amb alguna excepció de la resta de Països Catalans (Illes Balears, País Valencià...);
6. referma la hipòtesi que, durant el franquisme, la llengua catalana va anar trobant espai als mitjans de comunicació gràcies a la valentia dels activistes que s'ho proposaven, tot i la prohibició jurídica de ser usada en l'esfera pública, i
7. dibuixa un producte cultural al qual sí que va ser permesa la presència pública perquè el franquisme treia més rendiment de l'autorització que de la prohibició.

BIBLIOGRAFIA

- BALSEBRE, A. (2001): *Historia de la radio en España*, 2 volums, Madrid, Cátedra; «Signo e imagen», núm. 66 i 68.
- BENET, J. (1995): *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; «Biblioteca Abat Oliva», núm. 150.
- CIRICI, E. (2002): *Cançons per a un temps de silenci. El fenomen social de la Nova Cançó*, Barcelona, Rúbrica Editorial.
- ESPAR I TICÓ, J. (2001): *Catalunya sense límits. Memòries 1963-1996*, Barcelona, Edicions 62.
- FERRANDO, A. i M. NICOLÁS (1993): *Panorama d'història de la llengua catalana*, València, Tàndem.
- FRANQUET, R. (1986): *Història de la radiodifusió a Catalunya (del naixement al franquisme)*, Barcelona, Edicions 62.
- FRANQUET, R. (1994): *Ràdio Barcelona. 70 anys*, Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya.
- FRANQUET, R. (1999): *Història de la radiodifusió a Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, M. J. (1991): *L'edició catalana i la censura franquista*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; «Biblioteca Abat Oliba», núm. 99.
- GUILLAMET, J. (1994): *Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya 1641-1994*, Barcelona, Edicions La Campana.
- PORTER MOIX, Miquel (1998): *El cinema. De les prohibicions a l'aparent normalitat*, dins *Història de la cultura catalana. X. Resistència cultural i redreçament 1939-1990*, Barcelona, Edicions 62, ps. 157-170.
- SEGARRA, M. (1998): *Pompeu Fabra. Una biografia*, Barcelona, Edicions 62.

ANNEX

Integren aquest annex divuit taules, una per a cadascun dels guions conservats del programa radiofònic «En totes direccions». Hi assenyalem el número del guió, la data d'emissió, el personatge que hi va intervenir (o que estava previst que hi intervingués) i el gènere periodístic amb què es presentava la informació.

Guió	Data	Convidat	Peça
1	03.02.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
1	03.02.1971	Ricard Salvat, director teatral	Entrevista
1	03.02.1971	Antoni Ribas, director de cinema	Entrevista
1	03.02.1971	Joan Pere Viladecans, pintor	Entrevista
1	03.02.1971	Albert Puig, editor	Entrevista
1	03.02.1971	Elisenda Nadal, directora de «Fotogramas»	Entrevista
1	03.02.1971	Teresa Gimpera, model i actriu	Entrevista
1	03.02.1971	Xavier Corberó, escultor	Entrevista
1	03.02.1971	Antoni de Senillosa, escriptor	Entrevista
1	03.02.1971	Leopold Pomés, fotògraf	Entrevista
1	03.02.1971	Linda Vera, cantant de cuplets	Entrevista
1	03.02.1971	Antoni Ros-Marbà, director d'orquestra	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
2	10.02.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
2	10.02.1971	Jordi Sarsanedas, escriptor	Entrevista
2	10.02.1971	Terenci Moix, escriptor	Entrevista
2	10.02.1971	Josep Montanyès, director del Centre d'Estudis Teatral d'Horta	Entrevista
2	10.02.1971	Salvador Gratacòs, concertista	Entrevista
2	10.02.1971	Carme Sansa, atriu	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
3	17.02.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
3	17.02.1971	Jaume Camino, director de cinema	Entrevista
3	17.02.1971	Joaquim Marco, crític i professor de literatura	Entrevista
3	17.02.1971	Josep Royo, autor de tapissos	Entrevista
3	17.02.1971	Maria del Mar Bonet, cantant	Entrevista
3	17.02.1971	Josep Martín, actor	Entrevista

Guió	Data	Convidat / Tema	Peça
4	24.02.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
4	24.02.1971	Anna Maria Barbany, actriu	Entrevista
4	24.02.1971	Montserrat Roig, escriptora	Entrevista
4	24.02.1971	Salomé, cantant	Entrevista
4	24.02.1971	Enric Barbat, cantant	Entrevista
4	24.02.1971	I Premi de teatre català	Notícia

Guió	Data	Convidat	Peça
5	03.03.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
5	03.03.1971	Pere Gimferrer, poeta	Entrevista
5	03.03.1971	Cristian Cirici, arquitecte	Entrevista
5	03.03.1971	Joan Vila-Casas, pintor, novel·lista i dramaturg	Entrevista
5	03.03.1971	Jordi Soler «Toti», músic	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
6	10.03.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
6	10.03.1971	Maria Aurèlia Capmany, escriptora i crítica	Entrevista
6	10.03.1971	Vicent Lluch, director de cinema	Entrevista
6	10.03.1971	Frederic Roda, promotor teatral	Entrevista
6	10.03.1971	Roser Bru, xilena nascuda a Barcelona, artista plàstica	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
7	17.03.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
7	17.03.1971	Frederic Rahola, editor	Entrevista
7	17.03.1971	Maria Lluïsa Borràs, crítica d'art	Entrevista
7	17.03.1971	Claudi Martí, especialista en producció de discos catalans	Entrevista
7	17.03.1971	Teresa Gimpera, actriu de cinema	Entrevista
7	17.03.1971	Manuel Valls, compositor i historiador de la música	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
8	24.03.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
8	24.03.1971	Aurora Bertrana, escriptora	Entrevista
8	24.03.1971	Jaume Perich, dibuixant	Entrevista
8	24.03.1971	Julià Navarro, actor	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
9	31.03.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
9	31.03.1971	Antoni Bonet, arquitecte	Entrevista
9	31.03.1971	Oriol Regàs, promotor teatral	Entrevista
9	31.03.1971	Frederic Mompou, músic	Entrevista

Guió	Data	Convidat/Tema	Peça
10	07.04.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
10	07.04.1971	Alexandre Cirici, crític d'art modern	Entrevista
10	07.04.1971	Oriol Maspons, fotògraf	Entrevista
10	07.04.1971	Xavier Fàbregas, estudiós del teatre	Entrevista
10	07.04.1971	Ampliació del termini per a la presentació d'originals del Premi Prudenci Bertrana [Jaume Picas]	Rectificació notícia

Guió	Data	Convidat	Peça
11	14.04.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
11	14.04.1971	Aurora Julià, Mònica Randall, actriu de cinema	Entrevista
11	14.04.1971	Josep Maria Espinàs, escriptor	Entrevista
11	14.04.1971	Joan Francesc de Lasa, crític de cinema	Entrevista
11	14.04.1971	Agustí Montal, president del FC Barcelona	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
12	21.04.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
12	21.04.1971	Concessió a Francesc de Borja Moll del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes [Jaume Picas]	Notícia
12	21.04.1971	Jordi Teixidor, autor de l'obra <i>El retaule del flautista</i>	Entrevista
12	21.04.1971	La Trinca, grup musical	Entrevista
12	21.04.1971	Francesc Rovira-Beleta, director de cinema	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
13	28.04.1971	Jaume Picas, presentador Text dedicat al dia del llibre	Entradeta
13	28.04.1971	Oriol Pi de Cabanyes, escriptor	Entrevista
13	28.04.1971	Guillem-Jordi Graells, escriptor	Entrevista
13	28.04.1971	Joan Francesc de Lasa, crític de cinema	Entrevista
13	28.04.1971	Josep Maria Forn, autor de pel·lícules	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
14	05.05.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
14	05.05.1971	Antoni López-Llausàs, editor	Entrevista
14	05.05.1971	Josep Antoni de la Loma, guionista i director de cinema	Entrevista
14	05.05.1971	Pau Garsaball, actor i empresari	Entrevista
14	05.05.1971	Alberto Oliveras, periodista	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
15	12.05.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
15	12.05.1971	Carme Maria Agudé, pintora	Entrevista
15	12.05.1971	Enric Sió, dibuixant	Entrevista
15	12.05.1971	Maria Lluïsa Borràs, comentarista d'art	Entrevista
15	12.05.1971	Antoni Ruiz Pipó, compositor i pianista	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
16	19.05.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
16	19.05.1971	Mort de Ferran Soldevila [Jaume Picas]	Notícia
16	19.05.1971	Guillermina Motta, cantant	Entrevista
16	19.05.1971	Josep Maria Espada, escenògraf	Entrevista
16	19.05.1971	Andreu Avel·lí Artís i Tomàs, «Sempronio», periodista, escriptor i artista plàstic	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
17	02.06.1971	Jaume Picas, presentador	Entradeta
17	02.06.1971	Sebastià Gasch, crític d'art	Entrevista
17	02.06.1971	Jaume Vidal Alcover, poeta	Entrevista
17	02.06.1971	Josep Maria Andreu, poeta	Entrevista
17	02.06.1971	Santiago Sans, actor	Entrevista

Guió	Data	Convidat	Peça
18	16.06.1971	Cap convidat. Programa de comiat	Entradeta